

10 країн після карантину

Усі ми пам'ятаємо часи, коли подорожі стали нашим новим хобі. Безвіз, лоукостери й бажання побачити світ стали драйверами цього процесу. «Рванемо у Вроцлав?», «О, є дешеві квитки в Барселону!», «Давайте на вихідні в Бонн. Більше двох днів там немає чого робити». Нам здавалося, що так буде завжди, але ні. Коронавірус перевернув світ, змінивши і те, як ми працюємо, і те, як відпочиваємо. Кордони закрилися, а подорожі стали або дуже ускладненими, або й зовсім неможливими. Та будьмо оптимістами. Маленькими кроками світ повертається до звичного життя. А отже — будуть і подорожі, планувати які можна вже зараз. Зрештою, очікування мандрів часто дарує більше ейфорії, ніж самі мандри.

У цій книжці ви знайдете підказку, куди податися, щойно відкриють кордони. Географ і мандрівник Роман Маленков зібрав 10 країн, які, на його думку, варто відвідати після карантину. Перед нами постають Словаччина, Албанія, Греція, Мальта, Чехія, Туреччина й інші країни, які особливо вразили мандрівника і куди він обов'язково повернеться. Автор розповідає про свої подорожі, звертаючи увагу на місця, які варто відвідати, та речі, які обов'язково треба зробити, щоб відчути й побачити країну, а не лише поставити «пташку», що ви там були. Отже, готуймося до подорожі!

РОМАН МАЛЕНКОВ

10 КРАЇН ПІСЛЯ КАРАНТИНУ

Роман Маленков

10 КРАЇН ПІСЛЯ КАРАНТИНУ

віхблa

Київ · 2021

Відгуки про книжку

Мені пощастило відвідати 8 з 10 країн із книжки Романа Маленкова. А зараз захотілося поглянути на них по-іншому: настільки з незвичайного ракурсу і настільки смачно описані вони в книжці. Це надихає на те, щоб відкласти свої плани і поїхати дивитися Туреччину, Албанію, Грецію, Словаччину, Румунію ще і ще, згадуючи історії з «10 країн після карантину».

Книжка — чудовий путівник, за яким уже зараз можна готуватися до постковідних подорожей. Якщо ви сплануєте свою наступну мандрівку за цією книжкою, вона точно не буде схожа на вояжі інших людей. А вашим фото в інстаграмі заздритимуть ваші друзі й підписники.

*Андрій Бондаренко,
тревел-експерт,
засновник агенції авторських
подорожей Andy Travel Club*

Книжка Романа Маленкова повертає нас у ті часи, коли мандрувати світом було не складніше, ніж сходити в театр чи в магазин по хліб. Сподіваюся, не довго вже залишилось чекати на повернення таких трішечки підзабутих українцями звичок, як вранішня кава у Відні чи вечірня прогулянка пабами Кракова.

А поки ми чекаємо, раджу прочитати цю книжку. Вона дозволить вам підготуватися до майбутніх подорожей, адже Роман дуже докладно та цікаво розповідає про десяток європейських країн — таких близьких до нас, але майже невідомих українцям у своїй багатогранній та складній красі.

*Максим Беспалов,
мандрівник, автор книжки
«Усе, що ви знаєте про
Ірландію, — правда, але...»*

УДК 338.483-4(100)
М18

Маленков Роман

М18 10 країн після карантину / Роман Маленков. — К. : Віхола, 2021. — 336 с. — (Серія «Життя»).

ISBN 978-617-7960-28-6 (п. в.)

ISBN 978-617-7960-38-5 (е. в.)

Усі ми пам'ятаємо часи, коли подорожі стали нашим новим хобі. Безвіз, лоукостери й бажання побачити світ стали драйверами цього процесу. «Рванемо у Вроцлав!», «О, є дешеві квитки в Барселону!», «Давайте на вихідні в Бонн. Більше двох днів там немає чого робити». Нам здавалося, що так буде завжди, але ні. Коронавірус перевернув світ, змінивши і те, як ми працюємо, і те, як відпочиваємо. Кордони закрилися, а подорожі стали або дуже ускладненими, або й зовсім неможливими. Та будьмо оптимістами. Маленькими кроками світ повертається до звичного життя. А отже — будуть і подорожі, планувати які можна вже зараз. Зрештою, очікування мандрів часто дарує більше ейфорії, ніж самі мандри.

У цій книжці ви знайдете підказку, куди податися, щойно відкриють кордони. Географ і мандрівник Роман Маленков зібрав 10 країн, які, на його думку, варто відвідати після карантину. Перед нами постають Словаччина, Албанія, Греція, Мальта, Чехія, Туреччина й інші країни, які особливо вразили мандрівника і куди він обов'язково повернеться. Автор розповідає про свої подорожі, звертаючи увагу на місця, які варто відвідати, та речі, які обов'язково треба зробити, щоб відчутти й побачити країну, а не лише поставити «пташку», що ви там були. Отже, готуймося до подорожі!

УДК 338.483-4(100)

Усі права застережено. Будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та будь-яким способом без письмової згоди видавництва і правовласників відтворювати заборонено.

Літературна редакторка *Галина Сапожникова*. Коректорка *Інна Іванюк*.
Верстальниця *Вікторія Шелест*. Дизайнерка обкладинки *Наталія Зуєва*.
Головна редакторка *Ольга Дубчак*. Відповідальна за випуск *Ілона Замочна*.

Підписано до друку 09.07.2021. Формат 84×108/32. Цифрові шрифти Source Serif Pro. Друк офсетний. Наклад 1500 прим. Ум.-друк. арк. 79. Зам. № Н_408.

Видавець: ТОВ «Віхола», вул. Ломоносова, буд. 46/1, офіс 897,
м. Київ, 03189. Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців ДК № 7318 від 12.05.2021. www.vikhola.com

Віддруковано у поліграфічній фірмі «КОЛО», вул. Бориславська, 8, м. Дрогобич.
Свідоцтво ДК № 498 від 20.06.2001, kolodruk.com, kolodruk@gmail.com

© Роман Маленков, 2021

© Роман Маленков, фото, 2021

© Наталія Зуєва, обкладинка, 2021

© ТОВ «Віхола», виключна ліцензія
на видання, оригінал-макет, 2021

Популярне видання

ISBN 978-617-7960-28-6 (п. в.)

ISBN 978-617-7960-38-5 (е. в.)

ПЕРЕДМОВА

Це оповідь про ті часи, коли людина була вільніша, а світ — необмежений, коли заходячи на сайти авіакомпаній, не потрібно було паралельно шукати інформацію Міністерства охорони здоров'я, коли можна було полетіти в Барселону, звідти — на Канари, а потім — у Мадрид та околиці (які, до речі, значно цікавіші). Мотнутись у Кельн, де, не полишаючи меж аеропорту, сісти у фліксбус, зганяти в Аахен, щоб оглянути вже наступного дня, коли хмарки будуть іншими, нереальну похмуру готику тамтешнього собору, а потім перелетіти в Катовіце. Звідти поїхати у Вроцлав шукати краснолюдків, а знайшовши їх із пів сотні, орендувати автівку й рвонути на північ Чехії, в Ардшпах із його казковими скелями. Були такі часи.

Волею долі та Всесвіту моя робота пов'язана з мандрями. Я географ. Зовсім не той шкільний учитель, який інші країни бачив лише на карті та в журналі Geo. Нічим не хочу образити представників цієї професії, але така вже радянська традиція, що шкільна інтелігенція завжди без грошей, а мандрі цього потребують. Я інший географ — той, який справді проводить багато часу в експедиціях, практично живучи там.

Шістнадцять років моя робота була пов'язана з географічними науками та польовими дослідженнями, із краєзнавством та експедиційною романтикою. Потім з науки я пішов у бізнес — у туризм. Не знаю, чи став справжнім бізнесменом, але мандрувати почав ще більше. І Україною, і Європою, і трохи Азією. Інколи ці подорожі мені самому здавалися нереальними, коли я накручував десятки тисяч кілометрів розбитими українськими шляхами, а колись протягом однієї мандрівки здійснив 21 авіапереліт. Здавалося, що після здобуття Україною безвізу так буде завжди. Утім, китайці вирішили по-іншому — наловили якихось морських трилобітів чи чогось подібного та наїлися їх, унаслідок чого підхопили страшну заразу. Що ж їм ото не йнялося? Невже мало нормального м'яса? Подейкують, що там усе було значно складніше, і китайське керівництво знищило в такий спосіб опозицію, замаскувавши все під епідемію, а справжній ковід з'явився зовсім і не в Ухані. Хтозна, але світ ця хвороба змінила докорінно й далі це робить. Ось уже й індійський штам суне, і немає

куди сховатися. Кажуть: коліть вакцину, і буде вам «щестє», і світ знову засяє різними барвами й розкриє свої обійми.

Українська зима розчаровує своєю нестабільністю. Мряка змінюється морозом, а інколи крижаним дощем. Буває, що тижнями падає сніг, засипає все ледь не по пояс, і дорожні служби не завжди дають цьому раду — принаймні не всюди. Колись через це я цілий день добирався від Коломиї до Дубна. Узагалі мав доїхати до Києва, але дорогу так замітало снігом, і така валка автівок повзла по ній, що ночівля в дубненському готелі стала справжнім порятунком. То було далеко не вперше, і я пообіцяв собі обмежити зимові подорожі нашою державою. На жаль, Україна не територія для мандрів цієї пори року, якщо такі тури не гастрономічні. Тож було вирішено взимку подорожувати за межі рідної неньки. Саме тому в січні-березні 2020 року, до тотального закриття кордонів, я побував у десяти країнах. Мандрував ними, а не просто поставив пташку в аеропорту. У деяких із них я вже бував десятки разів, інші відвідав уперше, але ці десять країн були надзвичайно цікавими. Греція, Кіпр, Албанія, Туреччина, Чехія, Словаччина, Північна Македонія, Болгарія, Мальта й Румунія. Десять комфортних країн, у які я відразу поїду, щойно скінчиться карантин. І вам наполегливо рекомендую їх відвідати, тому й пишу цей опус.

Я зовсім не напружувався, щоб відвідати ці країни у 2020 році. Усе відбувалося само собою, просто й надзвичайно цікаво, тож будь-хто з вас теж так зуміє. Зробити це потрібно, щоб потім не шкодувати — років через пів сотні. Як писав Марк Твен, на смертному одрі ми жалкуватимемо лише про дві речі: що мало кохали та недостатньо подорожували.

Якщо поглянути на ці десять країн у минулому — наприклад, у XVIII столітті, то побачимо, що їх було лише дві — Османська та Австро-Угорська імперії. Хоча ні, помиляюся, адже Мальта тоді була незалежною. Малесенька країна, що за кількістю та якістю пам'яток не поступається нікому, порушила домінування великих держав у моєму історико-географічному дослідженні й стала найсмачнішим надкушеним бутербродом, який так хочеться якщо не доїсти, то принаймні добряче розсмакувати. Ех...

Спочатку я хотів назвати цю оповідь «Десять країн перед коронавірусом», але моя дружина, сказала, що це якось песимістично, нерадісно. Нехай буде «після». І справді, так звучить значно краще.

О 20:00 тринадцятого березня 2020 року я в'їхав в Україну з Румунії, а за чотири години кордони закрили. Надовго. Перетинати їх можна виключно з довідкою про ПЛР-тест. Звичайно, я чув, що в більшості африканських країн це не потрібно, й у деяких латиноамериканських теж, але які ж там кусючі авіаквитки... Тож будемо вважати їхні кордони теж закритими. Утім, надіюся, що скоро все зміниться на краще й тоді знову зможемо мандрувати. Спочатку відвідаємо цю десятку країн.

У Греції я був двадцять днів, на Кіпрі — вісім, в Албанії — шість, у Туреччині — теж шість, у Північній Македонії — п'ять, на Мальті — ну, то надкушений бутерброд... Усі країни стали частинками пазла мандрівки, яка обірвалася не з моєї вини, і я ще не знаю, який вигляд він матиме, коли його складу. Хоча почав я збирати цей пазл значно раніше, і він досить великого розміру.

Колись ми сідали в автівку, доїжджали за день до Дрогобича, ночували там у прекрасному монастирському готелі, а зранку за годину діставалися подовбаною дорогою до прикордонного переїзду Смільниця — Кросценко. Звідти перебиралися до Лемківщини й далі в Польщу, Словаччину. Зараз дорога до переїзду зовсім не роздвбана, новенька, майже ідеальна, але пункт пропуску закритий. Такі коронавірусні реалії. Ми не здаємося й шукаємо красу в рідній країні — вона незвідана й чудова. Біля того самого шляху на Смільницю розташовані казкові Хирів і Росохи, Скелівка та Стара Сіль, Самбір і Рихтичі. Однак узимку, коли хурделить або стіною падає холодний дощ, чи дорога вкрита слизькою льодяною кіркою, і твоя автівка може сунути не швидше за пішохода, а вгорі замість хмар — сіра плівка, нефотогенічна настільки, що будь-який романтичний настрій зникає, хочеться туди, де фарби яскравіші, небо синіше, трава зеленіша, а шляхи безпечніші. Ось чому треба вирушати в десять країн. Після карантину, звісно.

СЛОВАЧЧИНА

Mercedes і смалець у країні замків

Mercedes. Скільки всього в цьому слові! Це символ розкоші та якості. Ще й досі живе легенда, що колись було зроблено таку модель, яка взагалі не виходила з ладу. Власники концерну за голову вхопилися: що ми нарobili, як це так — не ламається?! А як же 70 відсотків прибутку, який дає продаж запчастин? Унаслідок цього випуск тієї моделі обмежили, а наступна почала ламатися, трохи рідше за опель.

Mercedes — синонім висококласної автівки. Якось власник автопрокату, почувши, як стогне, троїть і смикається двигун орендованої нами міцубісі, знизав плечима й задумливо промовив: «Ну, це ж вам не мерседес...»

Mercedes гелендваген (у народі просто «кубик») — мрія будь-якого пацана з району, а мерседес віто — будь-якого таксиста. Остання модель — це й родинний автомобіль, і будинок на колесах, і всюдихід, і лімузин. Новенькі віто напакуюють електронікою під зав'язку, а ззовні вони мають вигляд суперкара з обгортки жуйки Turbo. Великі фари, довга хижка морда, обтічний кузов, тоновані вікна — цяцька, так і хочеться проїхатися, точніше полетіти. Ми вирішили це зробити, коли отримали орендованого красеня в аеропорту Братислави.

Був кінець лютого. Майже весна, особливо в Словаччині, захищеній Карпатами від холодних північних вітрів. Однак уночі, коли приземлився наш літак, температура опустилася до нуля, а потім і взагалі пірнула нижче цієї позначки. Хекаючи хмарками пари, ми закинули речі у величезний багажник — ого, тут навіть лижі покласти можна! — і почали вмоцуватись у салоні. Я стрибнув за кермо, підлаштував сидіння та дзеркала, роздивився перемикач автоматичної коробки передач, який нагадував регулятор звуку в магнітолі, і хотів

було вже завести двигун, аж тут прозвучало зловісне: що із задніми сидіннями?

Попередні орендарі автівки посунули задні сидіння, щоб збільшити об'єм багажника. Ну нічого, зараз виправимо. Це ж мерседес, тут має бути все просто й комфортно. Однак не так сталося, як гадалося. Ви-явилось, що посунути сидіння назад зовсім непросто. Понад годину ми їх штурхали, знімали, нахиляли, складали, але без особливого успіху. Коли перевалило на нову добу й уже гарненько хапало морозцем кінцівки, ми викликали представника прокатної контори. Той кинувся на сидіння, як пітбуль на гумову шину, крутив, смикав, пітнів, наче в сауні, але нічого не зробив, тому змушений був викликати спеціаліста з Братислави.

До зарезервованого готелю ми під'їхали о пів на четверту ранку. Помацали зачинені двері, погрюкали, послушали гудки в телефоні — усередину приміщення так і не потрапили. Як з'ясувалося пізніше, у готелі не було цілодобової приймальні (у Європі трапляється таке), тож глухої ночі нас ніхто поселити не міг. Світанок ми зустріли в кафе на АЗС, і цей красунчик-мерседес, через який залишилися без нічлігу, виявився нашою єдиною проблемою в прекрасній Словаччині.

Більшість українських туристів асоціює Словаччину з Татрами та гірськими лижами. Так, то казкові гори — частина Карпат із найвищою їхньою вершиною — Герлаховським Штитом, який здіймається на 2654,4 метра над рівнем моря. Гірськолижні курорти там чудові, але й без них у Словаччині є на що подивитися.

Гори й замки — так коротко можна сказати про Словаччину. Гори тут майже всюди. Хіба що в столиці їх немає, адже там Дунайська низовина. А замки?.. Та навіть гонорові поляки, у яких немало власних твердинь, називають свого південного сусіда країною замків — kraj zamków. Самі словаки кажуть, що на їхній території три з половиною тисячі таких споруд. Може, це й правда, але то вже і з палацами, збудованими на підмурках, і з руїнами, як у Великому Кам'янці (кілька шматків стіни — ото вже й замок), і з прекрасними, відбудованими, відреставрованими еталонами замкової архітектури. Останніх у країні не більше сотні, але які ж то казкові твердині!

Замки на території Словаччини зводили переважно мадяри та німці. Ну з останніми зрозуміло — їх запрошували всюди як будівельників і

колоністів. Уся Центральна Європа зазнала помітного німецького впливу, особливо в архітектурі. Готичні храми та замки, зведені переселенцями з німецьких земель або за їхніми проєктами, у Словаччині зовсім не дивина. Ба більше, тут поширені міста, що здобули свого часу не магдебурзьке право, а саксонське. Згідно з принципами побудови, усе зводиться до центральної площі у формі риби, широкої посередині (там завжди стоїть головний собор і радниця-ратуша) та звуженої з країв. Найбільше міст, зведених за принципами «Саксонського зерцала», розташовано в Прешівському краї: Прешів, Кежмарок, Спиське Подградье, Списька Собота, а особливо рекомендовані й обов'язкові для відвідування Левоча та Бардейов, історичні центри яких внесені до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.

Щодо угорців, то можна вважати, що їм не пощастило. На сувенірних переливних календариках десь у Секешфегерварі можна побачити Велику Угорщину та нинішню — дрібненьку. Колись угорські королі мали й Трансильванію, де купа замків, і Словаччину, де їх хоч греблю гати. Численні твердині обороняли Угорське королівство від войовничих сусідів, а в центрі, біля Буди з Пештом, безпечні феодалі замків будували значно менше. Трансильванія відійшла до Румунії, а Словаччина зараз незалежна. Нинішня Угорщина похвалитися значною кількістю замків не може.

Замки в Словаччині називають градами. Найвідоміші серед них — Тренчинський, Бойницький, Оравський, Любовнянський, Красногорський, Смоленицький, Братиславський. Суперпотужний Червени Камень, найбільший у країні (один з найбільших у Європі) Списький град, надзвичайно колоритний та ефектний град Бецков. Для поціновувачів середньовічних фортифікацій Словаччина — рай. Інколи з однієї точки можна побачити два замки й навіть три. Фортець теж чимало. Левоча, Бардейов, Трнава, Кремниця повністю оточені фортечними мурами. Збереглися й укріплені монастирі, наприклад Списька капітула. То ціле церковне містечко, закуте в кам'яні стіни. Його називають словацьким Ватиканом.

Свого часу ми вибрали монастирський готель Списької капітули для ночівлі. Я не любитель аскетичного життя, але адекватна ціна, сніданок і близькість до казкового Списького граду перемогли страх

перед суворими монахами. Виявилося, що мої побоювання були даремними. Готель прекрасний, у чотирьохсотлітній кам'яниці, з розкішним рестораном, зовсім не аскетичним, де подають алкоголь — міцну словацьку сливовицю та пиво Шаріш, і їжа зовсім не пісна. Щодо Списького граду, то його стіни в деяких кімнатах видно навіть із туалету. Сидиш і крізь темряву ночі у віконці бачиш неймовірний, підсвічений різними кольорами замок. Мрія!

Списький град гігантський. На високій горі здіймаються його масивні, частково поруйновані мури та башти. Град — головний туристичний об'єкт країни. У теплий сезон автобуси й автівки тягнуться до замкового паркінгу, як уражені золотою лихоманкою старателі на Клондайк. У холодний період замкова брама для туристів зачинена. Із листопада по квітень оглядати Списький град можна лише ззовні. Чому так? Кажуть, що довкола гори, холодно, стежки обмерзають — слизько, обігрівати будівлі — грошей треба. Краще закрити.

Списький град — замок-герой. У далекому 1241-му, після падіння Русі під тиском скажених монголо-татар, він вистояв і відбив напад військ Батия. Можливо, саме Списький град зупинив навалу кочівників на Західну Європу.

Оравський град — найкіногенічніший замок Словаччини

Як і Списький, Оравський град так само величний, але менший за розмірами. Це найкіногенічніший замок Словаччини. Тут знімали всякі чорно-білі фільми жахів на зразок «Франкенштейна» чи «Дракули». А от замок Бойніце — повна протилежність попередніх двох градусів.

Такий собі повперед долини Луари в Словаччині. Ажурні башти з шатроподібними верхами, зубці, шпильясті димарі, озера з коропами. Таким цей старезний замок, заснований ще у XII столітті, зробив один з останніх власників — багатій Ян Палфі. Закохався він якось у французьку красуню, привіз дівчину в родове гніздо, а та каже: «Фе, що це за хлів? У долині Луари я звикла до інших замків». «Ах так! — подумав Палфі. — Буде тобі долина Луари». У 1888-му він почав перебудову замку, яка тривала 21 рік. Та французенка давно заміж за когось вийшла, а бідний Палфі все будував і будував. Він так і помер неодруженим.

Один з моїх улюблених замків у Словаччині — Бецковський град. Велика романтична руїна на високій стрімкій скелі вражає своєю міццю та колоритом. Збудований ще в часи Великої Моравії замок назвали іменем блазня Бецка, який служив у трансильванського воєводи Стібора. Про це розповідає легенда. Мовляв, за якісь заслуги Стібор пообіцяв блазню виконати будь-яке бажання, і той попросив збудувати замок та назвати на його честь. Науковці стверджують, що це неправда. Хай так, але ж цікаво — і легенди, і замок, і похмурий кіркут ¹ попід мурами. А який же він фотогенічний, цей Бецковський град! З усіх боків замок має гарний вигляд.

Вісімдесят відсотків градусів Словаччини розташовані в горах — часто навіть дуже високо. Наприклад, до Віннянського граду ми піднімалися 45 хвилин, а до чудового замку Ясенов — цілу годину. І це гірськими стежками, без дороги. Мандрівка до більшості словацьких градусів — справжній похід. От і до легендарного замку Чахтіце потрібно чалапати під гору хвилин сорок. Чому легендарного? Там мешкала жінка, занесена в Книгу рекордів Гіннеса. Її досягнення досить специфічне. Вона вбивця й знищила найбільше людей з-поміж усіх жінок в історії. Звали її Єлизавета Баторій. У 1610 році суд довів, що графиня Баторій, племінниця польського короля Стефана Баторія, убила 650 людей — переважно молодих жінок і дівчат. Свої страшні злочини вона скоювала з 1590-го, якраз у замку Чахтіце. Щоб довести вину графині, суд допитав понад триста свідків. Слідчі знайшли страшні спотворені трупи, а також ще живих понівечених людей у підземеллях замку. Влада так і не змогла стратити Єлизавету: багаті родичі постаралися, дали хабаря, натиснули на короля, якого

кредитували. Жахливу вбивцю, яка обожнювала купатись у ванні, наповненій людською кров'ю, відправили під постійний домашній арешт у Чахтіце. Графиня померла в замку в 1614 році.

У моїй теці «Словаччина» 120 населених пунктів. Це лише ті, де ми дивились і фотографували вагомі пам'ятки — замки, монастирі, храми, а ще гірські краєвиди, ущелини, водоспади. Колись я навіть уявити не міг, що Словаччина настільки багата. Думав, що все залишилось у Чехії — і Прага, і замки, і футбол. Яким же було моє здивування, коли Роберт Віттек у відборі до мундіалю-2006 у Москві на 87-й хвилині відправив м'яч у ворота збірної Росії та вибив її з групи. Пізніше я з'ясував, що Словаччина як мінімум не менш цікава, ніж Чехія. Ті 120 міст, містечок і сіл у моїй теці — то далеко не все.

Власна назва Словачини — Slovensko. Де взялися оці всі Словакия, Słowacja, Slovakia? Важко відповісти на це питання. Фактично то слова-екзоніми, якими називають країну за її межами. Словенско — земля словенів або просто слов'ян, як і Словенія, до речі. Дуже просто й зрозуміло на перший погляд. Утім, насправді все заплутаніше, адже місцеві називають себе не словенами, а саме словаками (Slováci). Ця самоназва з'явилася ще в часи Великої Моравії. Я не лінгвіст, тому не заглиблюватимуся в аналіз окремих слів. Залишимо все як є. Головне — не плутати, як це часто роблять пересічні громадяни. (Словаччина, Словенія — яка різниця?) На жаль, плутають не лише вони, а й найвищі державні службовці, зокрема українські.

На кордоні зі Словачиною маємо два автомобільні пропускні пункти — в Ужгороді та Малому Березному. Обидва пройти непросто. Словацькі прикордонники нікуди не поспішають, часто перетрушують усі торби, можуть причепитися навіть до підсвітки номерного знака, яка не працює, і завернути назад в Україну. Черга на ужгородський пункт перетину кордону завжди величезна. У Малому Березному вона значно менша, але дорога туди погана, назва пункту зі словацького боку — Убля, а тамтешні прикордонники роблять усе, щоб виправдати її. Ми якось чергу з нещасних одинадцяти автівок стояли майже п'ять годин. І що, по-вашому, можна сказати, коли нарешті заїжджаєш у Словачину та бачиш щось на зразок «Вас вітає Убля»?

Узагалі словаки дуже приємні й щирі. Якими ж вони ще мають бути, коли одна з головних місцевих страв — смалець? І не лише свинячий, але й гусячий. Зі шкварками. Смалець є в будь-якому ресторані й супермаркеті. У ресторанах він авторський — кожен кухар додає якусь свою родзинку, а в супермаркеті я нарахував вісім його видів. От у нас так було б! Витопили смалець, додали шкварок, часничку, якихось духмяних трав, заохолодили й тоненьким шаром на житній хліб. Смакота!

Словаки дуже схожі на українців мовою. Кажуть, що словацька — третя за подібністю з українською після білоруської та лужицької. Словаки їдять смалець, українці — сало. І в нас, і в них є галушки, хоча загалом побут і кухня словаків мало схожі на українські. Порівняйте: головною різдвяною стравою на столі словацької родини є... короп. До того ж, згідно з традицією, його потрібно тримати живим і вбити перед самим приготуванням, а луску, покласти під скатертину, бо вона символізує монети, срібло — багатство, одне слово. Традиція ця потрапила в Словаччину і Чехію в XVII столітті — її занесли німці та австрійці, які самі про це давно забули.

У ресторанчику в Спиській капітулі ми скуштували багато національних словацьких страв. Про сливовицю й пиво я вже написав вище, а ще було *pečené údené bravčové koleno* — свиняча рулька, маринована й гарно приправлена спеціями, часником, яка довго вариться та подається відразу на кількох ідоків — така вона ситна й велика. Дуже популярна смажена качка з тушкованою капустою та кнедлики. Щодо кнедлів — їх обожнюють чехи й словаки. Прийшла ця страва від німців, але українцям якось не дуже до душі — мені зокрема. Варене тісто, іноді досить глевке — ви ж знаєте, на колір і смак усі фломастери різні.

Від Ублі починаються етнічні українські землі — Лемківщина (то тільки лемки могли так село назвати). Північно-східний клапоть Словаччини — значний шмат Прешівського краю, українською називається Пряшівщина. Це вузька (10–40 кілометрів завширшки) та довга (150 кілометрів завдовжки) смуга, що тягнеться вздовж польського кордону й Лемківщиною вже давно не називається. У період визвольних змагань Прешівський край був частиною Підкарпатської Русі, а потім увійшов до складу Чехословаччини.

У другій половині XIX століття в Росії придумали назву «Пряшівська Русь», а лемків Словаччини почали називати русинами. Хоча тут, відчуваю, я написав якусь дурню. Чому «почали називати»? До XVII–XVIII століть усі українці так себе називали — і в Угорщині, і в Польщі. Русини — мешканці земель Русі. Ну не рускіє ж! То прикметник, а хіба називають цілі народи прикметниками? Наче ж англійці, а не англійські, французи, а не французькі. «Ви хто, що за народ такий?» — «Ми французькі...» Правда ж, звучить дивно. Тож і мешканці Русі здавна називалися русинами. І в Закарпатті також. Коли ж історичні обставини та доля сформували назву «Україна» і наш народ почав називати себе українцями, відділене горами й трохи консервативне Закарпаття залишилося русинським. На хвилі панслов'янської ідеї та численних агітаторів-москвофілів, які фінансувалися Російською імперією, воно не сприйняло назву «Україна». Хоча й нині лінгвісти твердять, що лемківська мова — це діалект української, а русини Словаччини розмовляють саме лемківською. Ні для кого не секрет, що в 1919 році кордон новоствореної Чехословаччини провели досить умовно, передавши їй Закарпаття, до якого ні словаки, ні тим більше чехи жодного стосунку не мали. У такий спосіб було стерто історичні межі, а сотні тисяч русинів-українців стали національною меншістю нової країни.

Ситуація з українцями Пряшівщини парадоксальна: більшість їх і далі називає себе русинами, меншість — українцями. Співвідношення 6:4. Бувають родини, де один брат русин, а інший — українець. Щоб не посилювати антагонізм, словаки зробили хитро. Вони придумали СРУС — Союз русинів-українців Словаччини. Однак, якщо чесно, здається, що це питання більше турбує населення України, аніж Словаччини. Найсильніше це непокоїть нашого північно-східного сусіда. Якихось п'ятнадцять років тому було створено Вікіпедію русинською мовою. Відгадайте, хто її фінансує.

Після скасування кріпацтва в Австро-Угорщині почалася масова еміграція українців у США й Канаду. Найбільшою вона була на території Пряшівщини, де катастрофічно не вистачало сільськогосподарських угідь. Протягом 1870–1914 років значна частина русинів-українців опинилася за океаном. Серед них були й такі собі Ондрей та Юлія Варголи із села Микова, що біля містечка

Меджилабірці. У 1928 році в Піттсбургу в них народився третій син. У греко-католицькій церкві його охрестили Андреем, але пізніше стали називати на англійський манер — Енді. Прізвище з Варголи перетворилося на Воргол.

Енді Воргол — один з найвідоміших і найбагатших митців за всю історію людства, творець стилю поп-арт. Усе життя він називав себе русином і ходив до греко-католицької церкви. Воргол очолює список художників, що найкраще продаються. Сумарна вартість його творів, які пішли з аукціонів, уже переважила за півмільярда доларів, а картина «Срібна автокатастрофа (Подвійна аварія)» у 2013 році встановила рекорд продажу — 105,4 мільйона доларів. Це було вже після смерті Воргола. Помер художник у 1987 році.

Енді Воргол писав дивні картини. Банки з консервами, напої, набори чорно-білих кадрів... Я не розумію такого мистецтва, але ж світ його оцінив. У Меджилабірцях, біля рідного села батьків художника, у 1991 році створили великий музей Енді Воргола. Там зберігається чимало оригіналів його робіт. Я бачив шедеври світового значення всього за 80 кілометрів від українського кордону. Вони, може, мільйони коштують, а я, наче звичайний обиватель, навіть не розглядав їх уважно...

На захід від Меджилабірців лежить містечко Свидник. Це один з колишніх лемківських центрів, у якому нині розташований український скансен ². У багатьох селах збереглися дерев'яні храми, три з яких — об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО (у Бодружалі, Ладомировій та Руській Бистрій).

Найцікавіше місто на українських етнічних землях Прешівського краю — Бардейов (Бардіїв, Bardejov). Це ще один представник Світової спадщини ЮНЕСКО. До нашого кордону звідси приблизно 100 кілометрів, але українські туристи в Бардейові бувають нечасто. Це зайвий раз підтверджує непереможну істину — у Європі найкраще не там, де повно туристів. Бардейов — одне з найгарніших міст у Словаччині, а от натовпу туристів погожої літньої днини ми не побачили. Їх тут узагалі не було. Що вже казати про українських туристів, які часто навіть назви такої не чули.

Мої враження про Бардейов особливі. Це ніби якась машина часу, коли, увійшовши на центральну площу (*Radničné námestie*),

переносишся на століття назад. Якби не вантажівка, що привезла продукти в одну з крамниць, це відчуття було б повним.

Господар Бардейова — кат. Його фігура в масці, з величезною сокирою, день і ніч стереже Радніче наместе. Зовсім недалеко, за рогом, на вулиці Ветерній, зберігся Katov dom — державне житло, що належало кату як службовцю. У соборі, у куточку, досі є окрема лавка, на якій він сидів під час богослужінь. Робота ката не була шанованою серед міщан. Його боялися, гидували ним, тому не хотіли, щоб він сидів у храмі поряд з парафіянами.

У Бардейові ката не просто не шанували — його ненавиділи, адже він був безжальним знаряддям у руках міської влади. Суд тут жорстоко карав за будь-яку дрібну провину, тож у регіоні побутував вислів: «Бережи нас, Боже, від бардейовської справедливості». Тортури, спалювання на вогнищі, розп'яття, колесування, четвертування — що тільки не робив місцевий кат. Найчастіше свій професіоналізм він демонстрував на головній площі, тому його фігура стоїть саме тут.

Нині ката зовсім не бояться. Туристи фотографуються з ним на тлі викладеної старовинною бруківкою казкової центральної площі. Криве вузьке каміння під ногами створює особливий колорит, як і форма самої площі. Оце і є угорсько-саксонський аналог польської площі Ринок, але в цьому разі вона не прямокутна, а у формі риби — ширша посередині та вужча на кінцях, де переходить у головну вулицю міста. Домінантою площі й усього Бардейова є собор Святого Егідія — величезний готичний храм, зведений у XIII столітті. До речі, вхід туди платний і не дешевий. Окремо сплачуєте за фотографування та підйом на дзвіницю. Поряд із собором, ближче до центру площі, стоїть готично-ренесансна ратуша, з іншого боку причаїлася міська латинська школа. Кам'яниці навколо центральної площі — це щось особливе. Двоповерхові, з мансардами під двосхилим дахом, укритим червоною черепицею, ці будинки, часто датовані XV–XVI століттями, підсилюють загальне враження фентезійної давнини.

Історичне ядро Бардейова порівняно невелике. Воно обнесене суцільними оборонними мурами й баштами, що мають власні назви: Груба, Велика, Червона, Квадратна, Ренесансна, Шкільна, Кляшторна. Товщина мурів — 3,5 метра.

В Україні є місто-побратим Бардейова — Тячів. Це офіціоз. Неофіційно можна пригадати слова народної пісні угорських часів, які підтверджують, що українців в околицях Бардейова завжди було багато:

Як ішов я з Бардейова додому,
Про той вечір не розкажу нікому.
Так мя мила притискала до себе — ой!
Чи любиш мя, чи не любиш,
Бо я млію без тебе!

За всю історію словаки лише раз мали власну країну. У 1939–1945 роках існувала формально незалежна Словацька республіка. Здогадуєтесь, із ким була пов'язана її поява? Так, із Гітлером.

Після приходу Гітлера до влади в Чехословаччині розправила крила Глінкова словацька народна партія. Її керівництво майже відразу налагодило тісні зв'язки з німецьким урядом і здобуло вагому підтримку. Після анексії Німеччиною заселеної переважно німцями Судетської області Словаччина оголосила автономію. Звичайно, це не сподобалося чехам, які спочатку вели перемовини про скасування цього рішення, а дев'ятого березня 1939 року ввели війська. Цього тільки й чекали німці. Чотирнадцятого березня Чехію окупував вермахт, а Словаччина проголосила незалежність. Цікаво, що значна кількість країн, у тому числі й СРСР, визнала це.

Шість років незалежності, шість років правління президента Йозефа Тисо й тісної співпраці з Гітлером. Цей період запам'ятався депортацією значної частини словацьких євреїв до Німеччини (звідти живим майже ніхто не повернувся) та воєнними сутичками з угорцями й поляками. Восьмого травня 1945 року прем'єр Штефан Тисо (троюрідний брат президента) підписав акт капітуляції Словаччини. Незалежність була втрачена — країну знову приєднали до Чехословаччини, Йозефа Тисо схопили американці, передали його чехам, а ті повісили колишнього президента за «державну зраду».

Цікаво, що в листопаді 1941 року президент Словаччини побував в окупованому німцями Києві. Одним із пунктів його програми було відвідання Києво-Печерської лаври. Невдала спроба вбивства словацького лідера радянськими диверсантами призвела до знищення

світового шедевра — Успенського собору. Після війни все спихнули на жадібних і злодійкуватих німців.

Словаччина витяглася вузькою смугою зі сходу на захід (або навпаки). Хоч її загальна площа — 49 000 км² (це як дві середні українські області), їхати від Ублі до Братислави добрячих 530 кілометрів. Дороги переважно дуже якісні, навіть між селами, але є чимало гірських серпантинів, які долати досить утомливо. Якщо ти не на автобані, населені пункти тягнуться вздовж шляху один за одним, обмеження швидкості в 50 кілометрів гальмує переїзди, тому в Словаччині зовсім не відчуваєш, що це невелика країна, яка за площею точно не належить до сотні найбільших.

У нинішній Словаччині 53 відсотки населення мешкає в містах. Це, на думку словаків, високий рівень урбанізації. Міста переважно невеликі. Найбільше з них — Братислава, столиця з майже півмільйонним населенням. У Кошице мешкає 250 000 осіб, і більше немає жодного населеного пункту, де жило б понад 100 000 людей.

Ще в 1980-х більшість населення Словаччини мешкала в селах, зберігаючи традиційний побут і колорит. Тут і нині можна знайти населені пункти, що ніби зійшли зі сторінок книжки. Так, наприклад, у Жилінському краї, за п'ять кілометрів від Ружомберока, у горах на висоті в 700 із хвостиком метрів, лежить найвідоміше село Словаччини — Влколінець. Його ще в 1993 році зробили об'єктом Світової спадщини ЮНЕСКО. Це чотири десятки дерев'яних хат-зрубів, розміщених на одній вулиці з двома короткими відгалуженнями, які офіційно вважаються іншою вулицею, та тринадцять зареєстрованих мешканців. За іншими даними, людей у селі 35, а житлових будинків усього 18, решта — музейні експонати.

Влколінець — еталон сільського поселення в Північних Карпатах. Село не має сучасних будівель, воно збереглося недоторканим протягом останнього століття. Криті гонтом зруби змушують перенестись у часі. Мабуть, саме за цим відчуттям сюди приїжджають тисячі туристів. Вони прогулюються довгою вулицею, що впирається в сінокоси стрімкого схилу. Дехто піднімається на гору, щоб оглянути з висоти мальовничі краєвиди та гонтові дахи ніби іграшкових будиночків. Інші повертаються в центр села, де в гарних,

життєрадісних, пофарбованих у різні відтінки жовтого, а ще в блакитний і білий кольори зрубач розміщено кілька музеїв, кав'ярні та ресторанчики. Також тут можна винаймати житло, щоб глибше зануритись у колорит словацьких горян.

Влколінець був заснований у 1376 році. Кажуть, що нічого відтоді в селі не змінилося, не рахуючи бароково-класицистичної церковки, яку збудували в 1875-му, водяних насосів та електроенергії. Назва походить від слова «vľk» (мабуть, «о» читається, хоч і не пишеться), яке означає «вовк» і вказує на значну кількість хижаків, з якими змушені були боротися тутешні лісоруби й пастухи в давні часи. Місцеві кажуть, що й зараз навколо бродять вовки, але це навряд. Нині лісу небагато, усе розділене асфальтними дорогами — цивілізація ж. Таке вовкам не до вподоби.

На теренах нинішньої Словаччини слов'яни з'явилися приблизно в V столітті. До них тут кого тільки не було — лангобардів, франків, кельтів. Авари завдавали слов'янам значних клопотів, як і будь-які кочівники: грабували, примушували платити данину. Слов'яни повстали проти аварів, поставивши собі князем франкського купця Само. Одна з перших слов'янських держав — князівство Само — охоплювала території нинішніх Чехії, Нижньої Австрії, Сілезії, Словаччини та Словенії. Існувала вона, доки не помер Само (623–658 роки). Пізніше на території Чехії виникло Моравське князівство (Morava), а на території Словаччини — Нітранське (Nitransko). Останнє й стало першою словацькою державою. Принаймні так вважають словаки, а в мене немає причин їм не вірити.

Єдиний історично відомий князь Нітри Прибіна (800–861 роки) — національний герой Словаччини. Головна його заслуга — будівництво першої християнської церкви на слов'янських землях. Сталося це у 828 році. Чи був Прибіна язичником, чи прийняв християнство — точно невідомо, як і те, з якою метою і для кого він звів той храм. Припускають, що князь міг зробити це для німецьких поселенців, які вже були хрещені. Інша версія — будівництво церкви для дружини-німкені, яка напевно була християнкою.

У 833 році моравський князь Моймир завоював Нітру. Так виникла Велика Моравія. Прибіна з родиною втік до німецьких земель, а потім

перебрався в Паннонське князівство, де збудував п'ятнадцять церков і далі боровся проти моравських володарів аж до своєї смерті. На словацькій купюрі у 20 крон раніше був його портрет, але нині в цій країні в обігу євро.

Нітранське князівство було удільним, у складі Великоморавської держави, але вона не проіснувала й сотні років. У 907–925 роках її знищили угорці, розбивши великоморавські війська. З X століття й аж до 1918 року Словаччина існувала в складі королівства Угорщина. Правда, був період, коли після монголо-татарської навали й тимчасового занепаду королівства більшою частиною території Словаччини правив Матуш Чак. У кінці XIII — на початку XIV століття він зібрав під свої знамена чотирнадцять угорських комітатів. Його називали некоронованим королем Словаччини.

У Словаччині багато цікавих міст. Мені надзвичайно сподобалася Трнава. Навіть уявити не міг, у якому розкішному місті базується словацький «Спартак». Місце дислокації ще одного словацького клубу — Кошице. Українським уболівальникам цей клуб відомий лише тим, що вибив у 1997 році з Ліги чемпіонів інший «Спартак» — московський. Готичний собор Кошице — один з найгарніших у Європі, а не лише в Словаччині.

Три словацьких міста внесені в список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Про Бардейов я вже розповів. Далі на захід лежить Левоча — перше словацьке місто, яке мене справді вразило. Було це у 2017 році. Після відвідин Подолинця, Списької Бели та Кежмарку я вже не знав, чого можна очікувати від невідомої Словаччини. Аж тут із пагорба в глибокій долині відкрився казковий краєвид, де далеке містечко здавалося чимось фентезійним — острівцець червоних черепичних дахів серед навколишньої зелені, з високим шпилем у самому центрі й дрібнішими поряд.

Наступний чіткий спогад про Левочу — це бабуся, яка ледь не напала на мене в соборі Святого Якуба (це отой височезний шпиль!) із вигуками: «Čo robíš?». Їй, бач, не сподобалося, що я фотографував готичні нутроці храму. Це сталося через те, що я від захоплення не помітив таблички із заборонаю фотографувати, хоча зауважив страшні чортячі пики, які дивляться на парафіян зі складок дверного порталу.

Собор Святого Якуба — головна пам'ятка Левочі. Зведений наприкінці XIV століття, це другий за розміром готичний храм Словаччини. Його довжина — 49,5 метра, ширина — 27,4 метра. Висота вежі — 60,7 метра. Собор має одинадцять вітарів. Головний, що носить ім'я святого Якуба — найбільший дерев'яний готичний вітар країни. Його висота — 18,6 метра. Створив вітар майстер Павло з Левочі. На його честь названо головну площу міста — *Námestie Majstra Pavla*. На ній збереглися храми, громадські будівлі, але особливу цінність мають 60 бюргерських будинків. Після слова «бюргер» у вас, мабуть, промайнуло інше — «німець». Звичайно, Левочу збудували німці, які прийшли в Спиш із Саксонії у XIII столітті на запрошення угорських королів.

У письмових документах Левоча як поселення німецьких колоністів згадується вперше 1249 року в грамоті короля Бели IV. Німецькою вона називалася *Leutschau*, а угорською — *Lócsse* (з 1863-го до 1913-го це була офіційна назва). Швидкий розвиток дозволив Левочі в 1317 році дістати привілеї вільного королівського міста, а в 1321-му — право на зберігання. Цей дивний середньовічний закон змушував купців виставляти свій крам на продаж у містах, які мали таке право. Левоча здобула його в боротьбі (часто збройній) із сусіднім Кежмарком. Це право примушувало купців зупинятись на 15 днів у місті й продавати свій товар. Як відомо, торгівля — це розвиток, тож Левоча потужно розвивалася. У XIV–XV століттях місто обнесли потужним муром із баштами. Значна частина цих укріплень існує донині — шість башт, три брами та майже 2,5 кілометра стародавніх стін.

Поряд із собором Святого Якуба стоїть ратуша. Спочатку, у XV столітті, вона була готичною, але в XVI-му її перебудували в стилі ренесансу. Вважається однією з найгарніших ратуш Словаччини (згоден із цим) і виступає символом Левочі.

Північніше Левочі розташоване маленьке містечко Подолинець. Тут я вперше побачив утілення саксонського права в архітектурі — площу-рибу з великим готичним храмом і ренесансною вежею, монастир-замок, залишки оборонних мурів. Також я вперше зустрів у Подолинці словацьких циган — даруйте, ромів, а точніше сервіка рома — так

називають цю етногрупу в самій Словаччині, в офіційних документах і засобах масової інформації. Місцеве населення, як і в Україні, називає їх циганами. Це дуже важка тема. Толерантність вимагає вживати слово «роми». Колись у Молдові, у Сороках на Циганській горі (це географічна назва, і її ніхто вже не змінить на догоду толерантності, як і те, що Сороки називають «циганською столицею»), ми зустрічалися з Артуром Черарем — духовним лідером тамтешніх ромів, справжнім циганським бароном. Він пояснив, що слово «цигани» походить від древнього *athinganoi* — «недоторканні». Такою була назва найнижчої касти, представникам якої заборонялося митись у річці — лише в калюжі, їсти з миски — лише з черепка тощо. Недоторканні, бо торкатися їх гидко, тому така назва цілого народу образлива та неприйнятна. Інша річ — «роми». Це слово походить від назви народу арамеїв. Начебто саме так називали циган у Єгипті та на Близькому Сході. Однак цікаво, що сам барон використав термін «роми» всього кілька разів за дві години, тимчасом як слово «цигани» злітало з його вуст значно частіше. «Ми, цигане, — казав шанований історик та адвокат цілого народу, — не любимо, коли нас називають цим словом». Ой, щось тут багато штучності та лицемірства.

У Подолинці було повно циган, але не таких, якими ми їх звикли бачити на наших базарах, а чистеньких, акуратних, більше схожих на кіношних жителів Мексики чи Бразилії. Вони підмітали вулиці й просто дефілювали, поглядаючи на ранкових туристів, і нам зовсім не було страшно за власні гаманці. Загалом нині їх там до 400 000. Це майже десять відсотків усього населення країни. Ще у 2010 році циган було в чотири рази менше, але вони якимось чином долали кордони й збільшували свою кількість на просторах Словаччини. Європейські комісари сказали: «Облаштуйте їм житло та запропонуйте роботу». Словаки побудували для ромів спеціальні поселення й надали робочі місця. Більше деталей я не знаю, але в Подолинці ромів-циган було дуже багато. Потім ми зрозуміли, що їх чимало по всій Словаччині, особливо на сході, недалеко від України.

Ще одне фентезійне місто зі списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО — Банська Штявниця. Як і більшість населених пунктів Словаччини, вона була мені невідомою до 2017 року. Десь чув назву,

але як частину загального потоку слов'янських топонімів — від Балтійського моря й аж до Греції. Під час першого короткого чотириденного візиту в Словаччину купив книжку «Svetové kultúrne dedičstvo UNESCO». Це був путівник об'єктами світової спадщини Словаччини, і от там під першим номером стояла Банська Штявниця.

Як учора пам'ятаю момент, коли ми виїхали на пригорок і вниз, в улоговині, побачили це чудове й чудернацьке місто — серед гір і зелені хаотично розкидані вулички, шпилі й хрести на храмах. То було не схоже ні на що, бачене раніше. Якби я не знав історії заснування та розвитку цього шахтарського міста, його планування видалося б безглуздом, як і місце розташування — абсолютно беззахисна гірська долина, яка дозволяла нападникам вести круговий обстріл зі стратегічних висот. Хто ж будує місто в ямі? Хто-хто — гірники.

Над Банською Штявницею здіймається Кальварія. У перекладі з латини це слово означає «Голгофа». У католицькій сакральній традиції кальваріями називають комплекси архітектурних споруд, хрестів, скульптур, барельєфів, що символізують дорогу Христа на Голгофу. Переважно це 14 зупинок (стацій) — хрестів з номерами, рідше — невеликих капличок, у яких бачимо намальовані або барельєфні зображення Ісуса на Хресній дорозі. У Банській Штявниці Кальварія — цілий архітектурний комплекс, який складається з трьох храмів і 19 капличок.

У 1255 році Банська Штявниця дістала права вільного королівського міста, яке населяли переважно німці. Тут добували золото й срібло. Рекорд установили в 1690-му — добули за рік 29 тонн срібла та 605 кілограмів золота.

Нинішня Банська Штявниця — потужний туристичний центр із купою музеїв, ресторанів, готелів, апартаментів. Туристів сюди приїздить дуже багато, тож на вулицях повно закладів харчування, сувенірних крамниць. Місто загалом невелике. За день його можна оглянути повністю, але помітно, що люди сюди приїжджають не на одну добу. Щоб відчутти атмосферу Банської Штявниці, проїнятися багатовіковим колоритом колишнього гірничого центру, потрібно значно більше часу.

Із появою в Україні лоукостів і запровадженням безвізу діставатися до Словаччини стало досить просто й дешево. Я маю на увазі не прикордонні містечка, куди стоять натовпи автівок «на закупи», а Західну Словаччину, де насиченість пам'ятками значно більша, ніж на сході. Спочатку Wizz Air, а потім і Ryanair — найбільший лоукостер Європи — зробили перельоти до Братислави інколи дешевшими, ніж купейний квиток до Львова. Я колись літав за десять євро, хоча повірити в це непросто.

Для багатьох українців Братислава стала повітряними воротами в Європу. Звідти можна летіти далі — туди, куди з України або не літають узагалі, або дуже дорогі квитки. Ще з цього міста часто їдуть у Відень. Помпезна столиця колишньої імперії розташована від Братислави всього за 70 кілометрів, тож останню більшість туристів розглядає як транзитне місто. І даремно. Тут є на що подивитися: замок, вузькі старі вулички, найбільший собор Словаччини, готика, бароко, ренесанс. Як мінімум день провести в Братиславі варто, хоча я не назву столицю найцікавішим містом цієї країни. У моєму рейтингу міст Словаччини вона за межами першої десятки.

Уже не пригадую, яким рейсом летів у Братиславу в лютому 2020-го, але як сьогодні пам'ятаю дивні анкети, які нас тоді змусили заповнювати. Ім'я, прізвище, адреса, номер телефону, запитання про те, чи хворів я на коронавірус, чи контактував із хворими... От холера, невже й сюди дістався той COVID-19? По телебаченню казали про епідемію якоїсь незрозумілої нам хвороби в далекому Китаї. Але це ж Словаччина... В анкеті ще й телефон контактної особи просили вказати, адресу готелю, мету приїзду. Тоді ми й уявити не могли, що словацькі анкети — передвісники всесвітнього карантину. Не передчували, який жах почнеться за кілька місяців, і не здогадувалися, що в Братиславу наступного разу зможемо потрапити не скоро.

Після приземлення, в аеропорту нас здивували ще раз — кожному виміряли температуру безконтактним термометром. Запускали в браму по одному. Ми тоді ще не знали терміна «соціальна дистанція», а співробітники аеропорту в Братиславі, мабуть, уже чули про це.

Далі все було, як і раніше — штамп у паспорті, отримання багажу, заповнення папірців у конторі RENTAL. Ми швидко забули про якийсь

там ковід на свіженькому братиславському повітрі, доки йшли до красеня мерседеса.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ